

Vuoden 1850 kielisäännöksen historiaa.

YRJÖ NURMIO: **Taistelu suomen kielen asemasta 1800-luvun puolivälissä.** Vuoden 1850 kielisäännöksen syntyhistorian, voimassaolon ja kumoamisen selvittelyä. Porvoo—Helsinki 1947. 416 s. Kuv. WSOY.

D. E. D. Europaeus kirjoitti pääkaupungista E. Lönnrotille 18. III. 1850: »Mutta voi, voi, voi, kuin pahoja sanomia täällä kulkee. Jo menneen viikon alusta puheltiin että olisi tullut sensurille käsky, ettei mitään muuta saa luvata suomeksi painattaa kuin uskonopin ja talous-asioissa.» Europaeuksen saamat tiedot pitivät paikkansa, ja huhtikuussa julkaistulla keisarin kirjeellä kiellettiin suomen kielellä painattamasta muuta kuin uskonnollisia ja taloudellisia asioita käsitteleviä kirjoja. Annettu säännös kahlehti suomalaisen kirjallisuuden kasvua, ja sen seurauksena oli eräiden sanomalehtienkin lakkaaminen. Tosin parin vuoden kuluttua määräyksen

ankaruudesta jonkin verran tingittiin, mutta se pysyi kuitenkin voimassa v. 1860, jolloin se J. V. Snellmanin toimesta peruutettiin.

Historiallisessa kirjallisuudessamme on käsitelty tätä ainoalaatuista vuosikymmentä, ja kielisäännöksen synnystä on lausuttu eriäviä mielenpiteitä. Sensuuriolojemme uuttera tutkija, tohtori Yrjö Nurmio on teoksessaan ryhtynyt perinpohjaiseen asian selvittelyyn, valaissut kiistakysymystä eri tahoilta ja löytänyt varsinkin arkistoaineistosta uutta valaistusta näihin kulttuurihistoriamme vaikeihin aikoihin. Lisäksi hän on tutkimuksessaan käsitellyt niitä toimenpiteitä, jotka seurasivat säännöksen vahvistamista, ja vihdoin sen kumoamisen historiaa. Kirjoittaja on asiallisesti ja läpikotaisin kiihkottomasti seurannut kielisäännöksen kehitystä hahmotellen mielenkiintoisen taustan ja ympäristön keskeisille henkilöille ja tapahtumille.

Tutkimuksen alue on siis varsin laaja ja monitahoinen. Ennen kaikkea historian ystäville teos tarjoaa runsaasti uutta ja tuoretta aineistoa, mutta myös suomen kielen ja kirjallisuuden harrastajille kirjassa näyttää olevan paljon selventäviä ja arvokkaita tietoja. Niinpä Paavo Tikkasen osuus Suomettaren sisällön rikastuttamiseksi saa hyvän kuvauksen; hänhän yritti monin tavoin laajentaa lehtensä alaa anomalla viranomaisilta helpotuksia toimitustyölleen. Tuomas Frimanin kirjallinen toiminta saa niinkään lisävalaistusta. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja sensuuri miesten väliset suhteet joutuvat tarkan ja yksityiskohtaisen käsittelyn alaisiksi. Teoksesta voidaan poimia joukko pikkutietojakin. Esim. Samuel Roosin hupaisan kirjeoppaan käsikirjoitus ja K. A. Granlundin suomennos »Kalliin Päivistä» olivat valmiit painettaviksi jo v. 1850, mutta edellinen pääsi ilmestymään vasta 1855 ja jälkimmäinen 1852. Antti Rädyn huomattavaa osaa näytelleet Wilhelm Tellin elämäkerran mukailun vaiheet ovat saaneet uusia piirteitä nekin.

Kirjaa lukiessani olen tehnyt joitakin vähäisiä reunahuomautuksia. Kun kyseessä on korkeatasoinen tieteellinen teos, odottaisi, että tekijä kirjoittaisi venäläiset nimet kauniimmalla ja asiallisemmalla tavalla kuin vanhanaikaisesti Menshikov, Shirinski-Shimatov tai Roshdestvenski. »Hatsinan» asemesta käytetään nykyisin nimen alkuperäistä suomalaista asua Hatsina. »Ihmeellisen sadun» suomentaja A. O. oli Aug. Ahlqvist-Oksanen (s. 317), »Naisten waatehparresta Jääskessä» oli M. Akianderin käsialaa (s. 316), nimim. G-n-d tarkoittaa K. A. Granlundia (s. 309). Hyvin suoritettussa oikoluvussa on jäänyt vain jokunen painovirhe huomaamatta (esim. s. 373: syyskuun 30:tenä).

Syyt, miksi suomalainen kirjallisuus, jonka tavoitteena tällöin oli ennen kaikkea kansanvalistuksen levittäminen, edistyi 1850-luvulla heiveröisesti ja hitaasti, saavat toht. Nurmion teoksesta ansiokasta selvitystä. Käsiteltävästä aikakaudesta tekijä on luonut erinomaisen luotettavan kuvan, johon tutustuminen tuottaa lukijalle iloa ja virkistystäkin. Kuvitus — jossa ilmeisesti eräitä harvinaisuuksia — ansaitsee kiitosmaininnan.

S. Hnen.